

<p style="text-align: center;">BESPREKING VAN HET ARREST VAN HET EHRM D.D. 06.12.2011 AFFAIRE DE CLIPPEL C. BELGIQUE</p>
--

A. DE FEITEN:

T. DE CLIPPEL werd bij beschikking van de Raadkamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent op **28 mei 1999** geïnterneerd naar aanleiding van een poging tot diefstal.

In de jaren voordien had T. DE CLIPPEL reeds verschillende psychiatrische instellingen doorlopen.

Naast een drugprobleem kampte hij met een psychotische aanleg waarbij hij reeds diverse zelfmoordpogingen ondernam.

Naar aanleiding van zijn drugprobleem werd hij aanvankelijk begeleid door het ontwenningencentrum 'De Sleutel' alwaar hij in een Therapeutische Gemeenschap verbleef tot januari 2001.

Hij werd er ontslagen en diende noodgedwongen te worden overgebracht naar een psychiatrisch centrum. Daar verbleef hij aanvankelijk residentieel.

Op voorstel van deze instelling verkreeg T. DE CLIPPEL van de commissie ter bescherming van de maatschappij op **9 april 2001** de toestemming om voortaan ambulante behandeld te worden (hij mocht in een studio verblijven, en hoefde enkel nog dagtherapie te volgen).

Deze combinatie, waarbij T. overdag dagtherapie diende te volgen, en 's avonds en in de weekends op zijn studio diende te verblijven, liep echter uiterst moeilijk.

Toen de behandelende psycholoog, dhr. B., op verlof was, meldde T. DE CLIPPEL zich gedurende enkele dagen niet aan voor de dagtherapie.

Ten gevolge hiervan werd door het Openbaar Ministerie de wederopname van T. DE CLIPPEL bevolen, zonder zich enigszins te hebben vergewist omtrent diens specifieke toestand.

Tengevolge hiervan belandde T. DE CLIPPEL in de gevangenis op maandag **30 juli 2001**.

Hij werd omwille van plaatsgebrek ondergebracht bij de gewone gedetineerden, en diende een cel te delen met 3 (er waren maar 17 plaatsen voorzien voor geïnterneerden, terwijl er op dat ogenblik ongeveer honderd geïnterneerden verbleven in de gevangenis). T. werd later die dag zelfs opgesloten in de isoleercel omwille van een incident met een gedetineerde.

T. zelf kon onmogelijk begrijpen waarom hij, zonder een misdrijf te hebben gepleegd, in de gevangenis diende te worden opgesloten. Niemand bracht hem op de hoogte van de reden van zijn wederopname.

Net zo min werd iemand op de hoogte gebracht van de wederopname van T. DE CLIPPEL. Ook niet de vader van T., die zijn zoon gedurende jaren nochtans zeer intensief volgde.

Op **31 juli 2001** werd de vader van T. door een vrouwelijke collega van dokter B. telefonisch ingelicht omtrent het feit dat T. DE CLIPPEL in de gevangenis zat.

De vader van T. DE CLIPPEL had op woensdag **1 augustus 2001** een gesprek met zijn zoon in de gevangenis waarbij hij vaststelde dat deze niet begreep wat er gaande was en een heilige schrik had om nooit meer uit de gevangenis te geraken. Tevens uitte T. DE CLIPPEL zijn immense angst naar aanleiding van zijn prompte opsluiting in de isoleercel de eerste dag van de wederopname.

T. DE CLIPPEL diende te worden achtergelaten in de gevangenis, waar hij dan nog uitgerekend tussen de andere gedetineerden zat, niettegenstaande zijn psychiatrische achtergrond.

Op maandag **6 augustus 2001** pleegde Tom DE CLIPPEL zelfmoord in zijn cel door ophanging met een broeksriem.

In een telefonisch onderhoud met de vader van Tom, stelde de gevangenisdirecteur in de strafinrichting te GENT, dat hij niet op de hoogte was van het feit dat T. DE CLIPPEL een geïnterneerde betrof. Voornoemde directeur zou enkele dagen later dit feit herhalen en er aan toevoegen dat het dossier van T. DE CLIPPEL zich op 4 verschillende plaatsen in de gevangenis bevond.

B. DE PROCEDURE

1. Aangezien de hierboven beschreven feiten een schoolvoorbeeld zijn van de problematiek waarbij geïnterneerden door de afwezigheid van middelen en degelijk uitgebouwde structuren en opvangmogelijkheden, volledig aan hun lot worden overgelaten, met alle catastrofale gevolgen vandien, legden de ouders van T. DE CLIPPEL op **10 augustus 2001** strafklacht neer in handen van de Gentse onderzoeksrechter, en dit wegens schuldig verzuim (art. 422bis en ter Sw).

Zij verzochten ter dege te laten onderzoeken wat de omstandigheden waren rond de dood en rond de wederopname van hun zoon (Wie besliste wat ? Wie had welke bevoegdheid om te beslissen ? Wie verwittigde wie ? Werd de C.B.M. verwittigd ? Zoja, wanneer ?).

De ouders wensten de verantwoordelijken voor het overlijden van hun zoon aangeduid te zien, en suggereerden volgende onderzoekspistes:

- i) De eventuele verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie. Hij is verantwoordelijk voor het uitblijven van een zich opdringende oplossing rond de opvang en begeleiding van geïnterneerden.
- ii) De eventuele verantwoordelijkheid van de Inspecteur-Generaal van het Bestuur der Strafinrichtingen, bevoegd voor het Penitentiair beleid.
- iii) De motieven die aan de beslissing van de Procureur des Konings hebben ten grondslag gelegen, m.b.t. de wederopname op 30.07.2001 en de meldingsplicht aan de bevoegden in de penitentiaire inrichting van de preciese hoedanigheid van T. DE CLIPPEL als geïnterneerde, en de omstandigheden waarin deze beslissing tot stand kwam ;
- iv) Daarnaast dienden ook de Burgemeester en de Gouverneur n.a.v. hun wettelijke controleplicht de toestand (en dus ook de wantoestanden) en het regime in de gevangenissen van nabij te volgen (plicht hen opgelegd door art 611 Sv).
- v) De verantwoordelijkheid van de gevangenisdirectie nu deze als hoofd de penitentiaire inrichting mogelijks had moeten kunnen voorkomen dat de feiten plaatsvonden, nu hij minstens kennis had moeten nemen van het statuut als geïnterneerde en de psychische problemen van T. DE CLIPPEL, en het ontoelaatbaar is dat een dossier zich uitsplitst over vier delen op vier verschillende plaatsen.

2. Na afsluiting van het gerechtelijk onderzoek, werden de inverdenkinggestelden (een geneesheer, de gevangenisdirecteur en een psychiater) bij beschikking van de Raadkamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent op **19 juni 2002** buiten vervolging gesteld.

De vraag van de ouders om de Minister van Justitie en de Procureur des Konings te laten horen als getuige, werd beweerdelijk afgewezen op grond van de scheiding der machten.

3. De ouders van T. DE CLIPPEL tekenden hoger beroep aan bij de Kamer van Inbeschuldigingstelling bij het Hof van Beroep te Gent.

Daarbij werd bijkomend geargumenteed dat de wederopname van T. in strijd was met art. 14 van de wet op het sociaal verweer, dat opname in een gespecialiseerde instelling voorschrijft.

Er werd ook geargumenteed dat er een schending voorlag van art 5 en van art. 3 EVRM (met verwijzing naar rechtspraak van het Hof Mensenrechten, Kalashnikov v. Russia, arrest van 15 juli 2002, *Receuil/Reports*, 2002, §95).

De Kamer van Inbeschuldigingstelling bevestigde bij arrest van **29 maart 2005** evenwel de buitenvervolginstelling, en veroordeelde de ouders van T. DE CLIPPEL op de koop toe wegens tergend en roekeloos hoger beroep.

4. Het Hof van Cassatie wees het cassatieberoep namens de ouders van T. DE CLIPPEL af bij arrest van **18 oktober 2005**.

5. De ouders van T. DE CLIPPEL trokken op **10 februari 2006** naar het Europees Hof van de rechten van de Mens te Straatsburg, waarbij zij argumenteerden dat er een schending was van:

- Artikel 2 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, dat de eerbiediging van het recht op leven oplegt;
- Artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, dat het verbod op onmenselijke of vernederende straffen oplegt;
- Artikel 5.1.e. van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, dat oplegt dat geesteszieken slechts op rechtmatige wijze gevangen mogen worden gehouden;

6. Middels arrest van **6 december 2011** heeft het Europees Hof voor de rechten van de Mens de Belgische Staat veroordeeld voor de manier waarop ze met haar geïnterneerden omgaat.

Het Hof besliste bij unanimititeit dat art. 2 van het EVRM werd geschonden (waardoor de vaststelling van de schending van art. 3 EVRM zich niet meer opdrong), en dat ook 5 § 1 van het EVRM werd geschonden.

C. _____ BESPREKING VAN DE OVERWEGINGEN VAN HET EHRM

Met betrekking tot artikel 2 EVRM

Het Hof oordeelde met betrekking tot de schending van art. 2 EVRM dat T. DE CLIPPEL op twee vlakken kwetsbaar was :

- Vooreerst als persoon die van zijn vrijheid werd beroofd (par. 70), aangezien de graad van suïcide binnen de detentiebevolking hoger is dan bij de gewone bevolking (par. 75) ,
- Ten tweede als geestesgestoorde (par. 71, met verwijzing naar *Aerts v. Belgium*, arrest EHRM van 30.07.1998) aangezien het algemeen bekend is dat bij schizofrenen (zoals T. DE CLIPPEL) het risico op suïcide inherent is (par.75).

De geestesziekte van T. DE CLIPPEL, meer in het bijzonder de reden waarom hij werd geïnterneerd (omwille van het gevaar voor zichzelf), kon volgens het Hof door de Belgische Overheid niet miskend worden, en had de Overheid reeds moeten waarschuwen (par. 77 lid 2).

Er waren volgens het Hof nog elementen waaruit duidelijk het onbehagen van T. DE CLIPPEL bleek (het niet functioneren van zijn eerdere therapie, het incident met de medege-detineerde, het feit dat hij niet begreep waarom hij weder opgenomen was).

Zelfs indien zou aangenomen worden dat er geen alarmerende signalen waren van T. zelf dat hij zelfmoord zou plegen, of nog dat hij nooit eerder zelfmoordpogingen had ondernomen, dan nog moest de overheid geweten hebben dat er in het gewone detentieregime van de gevangenis te GENT, in hoofde van de jongeman met psychische problemen, een reëel gevaar bestond voor zelfmoord (par. 78).

T. DE CLIPPEL had als geesteszieke nooit in de (gewone) cellen van een gevangenis opgesloten mogen worden (par. 80 juncto 81).

Door dat wel te doen heeft de overheid bijgedragen tot de zelfmoord van T. DE CLIPPEL, en heeft zij dus niet afdoende preventief gehandeld zoals art. 2 EVRM het nochtans oplegt.

Ten overvloede wijst het Hof erop dat verschillende aspecten aantonen dat T. DE CLIPPEL werd behandeld zonder voldoende rekenschap van zijn geestesziekte. Eén van die aspecten is het feit dat T. DE CLIPPEL werd opgesloten in de isoleercel, wat een straf is die aan gewone gedetineerden kan worden opgelegd (en dus niet aan geesteszieken).

Het chronisch gebrek aan plaatsen voor geïnterneerden, kan volgens het Hof tenslotte de overheid niet ontslaan van haar verplichtingen opgelegd in art. 2 EVRM (par. 84)

Met betrekking tot artikel 5 EVRM

Het Hof oordeelde met betrekking tot de schending van art. 5 EVRM dat de Belgische Wet vooreerst voorschrijft dat een geïnterneerde in een gespecialiseerde instelling moet worden opgenomen, en slechts in uitzonderlijke gevallen in de psychiatrische annex van de gevangenis, maar nooit mag worden geplaatst in het gewone regime van de gevangenis (paragraaf 105, lid 2).

Het Hof herhaalt daarbij nogmaals dat de “detentie” van een geesteszieke slechts “rechtmatig” is in het licht van art. 5, lid 1, e) EVRM als ze wordt uitgevoerd in een hospitaal, een kliniek of een gelijkaardige aangepaste instelling (met verwijzing naar AERTS v. België en naar HADZIC et SULJIC v. Bosnië-Herzegovina).

Met betrekking tot de billijke genoegdoening

De Belgische Staat werd tenslotte veroordeeld om aan elk van de ouders een schadevergoeding van 25.000 € te betalen wegens morele schadevergoeding, en een schadevergoeding van 10.000 € voor materiële schade (kosten).

D. DE BOODSCHAP

1. De omstandigheden waarin de zelfmoord van Tom DE CLIPPEL heeft plaatsgevonden, getuigen van een onaanvaardbaar gebrek aan noodzakelijk toezicht dat nochtans vereist is bij een wederopname van een geïnterneerde met een dergelijk psychiatrisch verleden.

Het hoeft daarenboven geen betoog dat een geïnterneerde, die in de eerste plaats psychologische of psychiatrische hulp behoeft en geenszins thuishoort in een gevangenis, op het ogenblik dat een wederopname dan toch noodzakelijk geacht wordt, de nodige begeleiding dient te krijgen, aangepast aan zijn ziektebeeld.

2. Het is duidelijk dat T. DE CLIPPEL het slachtoffer is geworden van een structureel probleem met betrekking tot de opvang (of eerder het gebrek aan opvang) van geïnterneerden.

Zo waren in de gevangenis van Gent na de dood van Tom DE CLIPPEL nog 103 geïnterneerden aanwezig, terwijl er slechts 17 plaatsen zijn voor deze geesteszieken.

Diverse instanties, waaronder de Commissie voor de Bescherming van de Maatschappij te Gent, hadden - reeds vóór het overlijden van T. DE CLIPPEL - meermaals het schrijnend karakter van deze toestand en vooral de urgentie ervan bij de Minister van Justitie aangekaart.

Dit tot op heden (meer dan 10 jaar later) evenwel zonder enig tastbaar gevolg : spijs het feit dat de problemen wel degelijk gekend zijn en dat reeds meermaals aan de alarmbel werd getrokken met het dringend verzoek daadwerkelijk tot een wijziging in het bestaande gebrekkige systeem door te voeren, bleef de toestand ongewijzigd.

De wet van 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis voorziet weliswaar in een reeks van verbeteringen voor de geïnterneerden, doch door een "Programmawet"¹ van 24 juli 2008 (die een allegaartje van zaken regelt en daarom vaak ook "vuilbakwet" wordt genoemd) werd haar inwerkingtreding uitgesteld naar 31 december 2011. Men spreekt thans over een nieuwe verlenging gezien de langdurige regeringsonderhandelingen.

Inmiddels toont het meest recente rapport van 23 juli 2010 van het CPT (het Comité voor Preventie van Foltering in de schoot van de Raad van Europa) dat opnieuw² een verslag uitbracht over een aantal psychiatrische annexen bij de Belgische gevangnissen (ditmaal van LANTIN en JAMIOULX), aan dat er in de gevangnissen nog steeds een nijpend gebrek is aan psychiatrische bijstand, zodat het onmogelijk is om aan de geïnterneerden dezelfde medische zorgen te bieden als zij zouden krijgen in de vrije maatschappij (waarop zij nochtans zondermeer recht hebben volgens vaststaande rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens omtrent art. 5 EVRM).

¹ Wet van 24 juli 2008 houdende diverse bepalingen (II) – B.S. 7 augustus 2008.

²Het CPT publiceerde eerder (negatieve) rapporten over België in 1993, 1997 en 2003.

3. Het valt te betreuren dat de Belgische rechterlijke instanties (de Gentse Raadkamer en de KIB), alsook de Belgische uitvoerende macht (de Minister van Justitie) in de zaak van T. DE CLIPPEL geen gehoor gaven aan de argumenten omtrent de schending van de mensenrechten zoals door de ouders van T. DE CLIPPEL naar voor gebracht.

Het arrest van het EHRM doet hen toch enigszins geloven dat er rechtvaardigheid bestaat, en dat er ergens een rechtsinstantie is die de mensenrechten niet als theoretisch ideaal vooropstelt, maar wel degelijk als concreet afdwingbaar.

Voor hun zoon is het te laat, maar zij hopen dat het arrest een bruikbare 'tool' zal vormen voor andere Belgische geïnterneerden.

4. Belgische geïnterneerden, mits zij kunnen aantonen dat zij in een Belgische gevangenis zijn opgesloten in een gewoon regime (en dat zijn er veel), of zonder dat hen een aangepaste behandeling wordt geboden, kunnen de inhoud van het hier besproken arrest hanteren om op te komen voor hun mensenrechten, door bij de diverse Commissies tot Bescherming van de Maatschappij (CBM) hun opname in een gespecialiseerde instelling te eisen.

Of dit nu een ondankbare taak is of niet: de Voorzitters van de CBM zullen dergelijke instellingen wellicht moeten verplichten tot opname van geïnterneerden.

Dit is een afweging privaat belang (van de instelling) vs. publiek belang, die - gelet op de inhoud van het hiervoor besproken arrest – in het voordeel van het laatste belang moet worden beslecht.

Zo niet, dan lijkt de enige mogelijke oplossing om de schending van art. 5 lid 1 e) EVRM teniet te doen, de invrijheidstelling van de geïnterneerde zondermeer.

Tijdens een colloquium over internering dat in mei 2010 ten behoeve van forensische zorgverstrekkers en hulpverleners plaatsvond in het Dr. Guislain Instituut te Gent, pleitte advocaat Walter Van Steenbrugge reeds vurig voor een *'storm van collectieve acties om kentering te brengen in de oneindige opsluiting van geïnterneerden, een rechtstaat onwaardig'*.

De *'storm'* bleef tot nu toe enigszins uit, maar laat het recent verleende arrest in de zaak van T. DE CLIPPEL een nieuw elan betekenen.